

ΒΙΒΛΙΟ ΚΑΙ ΤΙΣ ΤΕΧΝΕΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ Ο ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΓΙΑ ΤΟ

- ΑΡΧΙΚΗ
- ΝΕΑ
- ΚΡΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΥ
- ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ
- ΘΕΜΑΤΑ
- ΑΡΘΡΑ
- ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ
- ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΑΡΧΙΚΗ ΘΕΜΑΤΑ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ Η queer ιστορία του ελληνικού κινηματογράφου (του Θανάση Αγάθου)

Η queer ιστορία του ελληνικού κινηματογράφου (του Θανάση Αγάθου)

του Θανάση Αγάθου (*)

Πρώτο μέρος ενός φιλόδοξου και πολύπτυχου επιστημονικού και εκδοτικού σχεδίου που στοχεύει στην ανασύσταση μέσω τεκμηρίων των αναπαραστάσεων του ερωτισμού στις Τέχνες στη νεότερη Ελλάδα, το βιβλίο του Κωνσταντίνου Κυριακού *Επιθυμίες και πολιτική. Η queer ιστορία του ελληνικού κινηματογράφου (1924-2016)*, διευρύνει το πεδίο μελέτης της παλαιότερης μονογραφίας του συγγραφέα *Διαφορετικότητα και ερωτισμός* (2001).

Ο Κωνσταντίνος Κυριακός, Αναπληρωτής Καθηγητής στο Τμήμα Θεατρικών Σπουδών της Σχολής Ανθρωπιστικών & Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Πατρών, με πληθωρικό συγγραφικό έργο, επιχειρεί εδώ να διαβάσει έναν εντυπωσιακά μεγάλο (847, για την ακρίβεια!) αριθμό ελληνικών κινηματογραφικών ταινιών υπό το πρίσμα της queer θεωρίας, διευκρινίζοντας στην εκτενή, εξαιρετικά

κατατοπιστική, εισαγωγή του βιβλίου του ότι «η προσέγγιση των queer ταινιών διερευνά πώς και γιατί η ρευστότητα όλων των μορφών της σεξουαλικότητας συνδέεται με τους μηχανισμούς παραγωγής και πρόσληψης των ταινιών, δίνοντας, συχνά, έμφαση στις παραδοσιακά αγνοημένες ή λογοκριμένες ομοφυλόφιλες σεξουαλικότητες» (σ. 11). Στην εισαγωγή, επίσης, τίθενται οι θεωρητικές βάσεις του όλου εγχειρήματος, τίγονται ζητήματα μεθοδολογίας και συνοψίζονται οι θεμελιώδεις μελέτες της gay /lesbian / queer κινηματογραφικής θεωρίας στην αγγλοσαξονική και γαλλική βιβλιογραφία.

Οι τίτλοι των επτά βασικών κεφαλαίων του βιβλίου χαρακτηρίζονται από ακριβολογία και είναι ενδεικτικοί του «ανοίγματος της βεντάλιας» που επιχειρεί ο μελετητής: «Η εποχή της αποσιώπησης και την απόκρυψης», «Camp και ρόλοι: Ερμηνείες και παρερμηνείες», «Μηχανισμοί και όψεις του ομοφοβικού μίσους», «Μαθήματα (μιας) queer ιστορίας: μορφές της ομοφυλόφιλης κουλτούρας», «Πέρα από τη χλεύη», «Οι εικόνες του σαπφικού έρωτα», «Παρενδυσία και διαφυλικότητα». Ανάμεσα στα ποικίλα επιμέρους θέματα που παρελαύνουν από τις σελίδες του βιβλίου ενδεικτικά αναφέρονται: οι περιπτώσεις τριών εμβληματικών δημιουργών του κανόνα του ελληνικού κινηματογράφου, του Μιχάλη Κακογιάννη, του Νίκου Κούνδουρου και του Γιάννη Δαλιανίδη, οι οποίοι, κατά τον Κυριακό, επιλέγουν την οδό της μεταμφίεσης ορισμένων από τις ερωτικές παρορμήσεις των κινηματογραφικών τους χαρακτήρων (στο πλαίσιο αυτό διαβάζονται ταινίες όπως η *Στέλλα* και ο *Αλέξης Ζορμπάς* του Κακογιάννη, ο *Δράκος* και το προχωρημένο για την εποχή του *Vortex. Το πρόσωπο της Μέδουσας* του Κούνδουρου, καθώς και τα αστικά μελοδράματα του Δαλιανίδη), οι εκφάνσεις της αρρενωπότητας στο εγχώριο σπαρ-σύστεμ, οι εκδηλώσεις του camp στην ελληνική κινηματογραφική παραγωγή (από τις βωβές ταινίες του Αχιλλέα Μαδρά ως τις ταινίες των Μιχάλη Ρέππα-Θανάση Παπαθανασίου), οι τυποποιημένες εκφράσεις της θηλυπρέπιας σε παλαιότερες και νεότερες ελληνικές ταινίες, οι πρωταγωνίστριες που αναδείχθηκαν σε gay και lesbian icons (Μελίνα Μερκούρη, Αλίκη Βουγιουκλάκη, Μαίρη Χρονοπούλου), οι εικόνες της ομοφυλοφιλίας που αποτυπώνονται στις

πολιτικές ταινίες του Κώστα Γαβρά (*Z*), του Θόδωρου Αγγελόπουλου (*Μέρες του '36, Οι κυνηγοί*) και του Παντελή Βούλγαρη (*Χάπυ νταίη*), τα αρνητικά και θετικά μοντέλα ομοφυλόφιλων χαρακτήρων, οι ομοκοινωνικοί δεσμοί (από το *Αδούλωτοι σκλάβοι* του Βίωνος Παπαμιχάλη, παραγωγής 1946, και το *Η άγνωστος* του Ορέστη Λάσκου ως τα πιο πρόσφατα *Μαύρο γάλα* του Νίκου Τριανταφυλλίδη και *Ο αρσιβαρίστας και ο Άγγελος* της Ελένης Αλεξανδράκη), η αμφισεξουαλικότητα (σε διάσημες ταινίες του νέου ελληνικού κινηματογράφου όπως η *Ρεβάνς* του Νίκου Βεργίση και η *Γλυκιά συμμορία* του Νίκου Νικολαΐδη), η οριακή ταινία του Γιώργου Κατακουζηνού *Άγγελος*, που για μεγάλο χρονικό διάστημα θα είναι «η πλέον αντιπροσωπευτική ταινία για την ταυτότητα του ομοφυλόφιλου στον ελληνικό χώρο» (σ. 177), η κομβικής σημασίας ταινία του Τάκη Σπετσιώτη *Μετέωρο και σκιά* (που επικεντρώνεται στον βίο του Ναπολέοντα Λαπαθιώτη), η πλούσια συγκομιδή ταινιών μικρού και μεγάλου μήκους που σχετίζονται με τον Κ.Π. Καβάφη (με ιδιαίτερη έμφαση στη βιογραφική ταινία του Γιάννη Σμαραγδή *Καβάφης* και στη γενναία πρόταση του Κωνσταντίνου Γιάνναρη *Τρώες*), η ανανέωση της έκφρασης της ομοερωτικής επιθυμίας σε δημιουργίες της δεκαετίας του 1990 (που αντιπροσωπεύουν την ελληνική έκφραση του "New Queer Cinema" και υπογράφονται από σκηνοθέτες όπως ο Γιάνναρης, ο Αλέξης Μπίστικας, ο Παντελής Παγουλάτος, ο Χρήστος Βούπουρας, ο Χρήστος Δήμας, ο Πάνος Χ. Κούτρας, ο Άγγελος Φραντζής και άλλοι), η αναπαράσταση της γυναικείας ομοερωτικής επιθυμίας στην ελληνική οθόνη (από ταινίες-ορόσημα του παλιού ελληνικού σινεμά όπως το *Αμόκ* του Ντίνου Δημόπουλου και η *Στεφανία* του Δαλιανίδη ως το *Μπορντέλο* του Κούνδουρου και από τις ταινίες του Νικολαΐδη ως τις ταινίες σκηνοθετριών όπως η *Φρίντα* Λιάππα και η *Αντουανέττα* Αγγελίδη), η παρενδυσία γυναικών σε άνδρες (η Αλίκη Βουγιουκλάκη στο *Η αρχόντισσα και ο αλήτης*) και ανδρών σε γυναίκες (ο Ντίνος Ηλιόπουλος στο *Διαγωγή μηδέν*), η αποτύπωση της διαφυλικότητας (με έμφαση στην *Μπέττυ* του Δημήτρη Σταύρακα).

Ζαλιστικός ο απολογισμός, τεράστιο το χρονικό άνυσμα (1924-2016) και ανομοιογενές, μορφικά και ειδολογικά, το δείγμα των ταινιών που

αναλύονται διεξοδικά ή αναφέρονται από τον Κυριακό: ένα μεγάλο κομμάτι της ιστορίας του ελληνικού κινηματογράφου ξαναγράφεται από την οπτική γωνία του μελετητή, πλοκές και χαρακτήρες ταινιών περισσότερο ή λιγότερο γνώριμων ξαναδιαβάζονται και επαναπροσεγγίζονται με οξυδέρκεια και σημασία στη λεπτομέρεια, σκηνοθέτες, σεναριογράφοι και ηθοποιοί διαφορετικών σχολών και εποχών διασταυρώνονται, απροσδόκητες ομαδοποιήσεις και συναρπαστικοί διακειμενικοί συσχετισμοί ταινιών επιχειρούνται σε κάθε σχεδόν σελίδα. Επιπρόσθετα, πέρα από την εξαιρετικά προσεκτική χρήση όρων των σχετικών θεωριών και την ενδελεχή επεξήγησή τους, εντυπωσιάζουν η εξαντλητική βιβλιογραφική τεκμηρίωση, αλλά και η μεθοδικότητα και η συστηματικότητα με την οποία ο Κυριακός διαχειρίζεται και ταξινομεί το πολύμορφο υλικό του.

Επιπλέον, πρέπει να υπογραμμιστεί η νηφαλιότητα με την οποία ο συγγραφέας διατυπώνει την οποιαδήποτε κρίση του και η σημασία που αποδίδει στις ιδιαίτερες κοινωνικές, πολιτισμικές, ιστορικές συνθήκες πρόσληψης της κάθε ταινίας, ανεξάρτητα από το εάν ανήκει στον κανόνα της ελληνικής κινηματογραφίας ή στην κατηγορία των έργων ήσσονος σημασίας. Στην τελευταία αυτή κατεύθυνση κινείται και η διεξοδική –όπως πάντοτε στις μελέτες του Κυριακού– επισκόπηση της υπάρχουσας κριτικογραφίας, η οποία, κατά τη γνώμη του συγγραφέα, επιβεβαιώνει διακριτικά την ανάγνωση και την ερμηνεία αυτών των ταινιών σε ένα πρωτίστως ομοερωτοφοβικό πλαίσιο.

Η πολύ επιμελημένη και καλαίσθητη έκδοση (Αιγόκερως) υποστηρίζεται από πλούσιο φωτογραφικό υλικό και συμπληρώνεται με έναν –πολύ χρήσιμο και λειτουργικό– αλφαβητικό θεματογραφικό πίνακα των ταινιών που αναφέρονται σε αυτήν την υποδειγματικά δομημένη μονογραφία, η οποία όχι μόνο αποτελεί μια πολύτιμη συμβολή στη μάλλον ισχνή μέχρι στιγμής βιβλιογραφία της ανίχνευσης του φύλου και της ταυτότητας στον ελληνικό κινηματογράφο, αλλά και διαβάζεται με αληθινό ενδιαφέρον από κάθε κινηματογραφόφιλο.

info: Κωνσταντίνος Κυριακός, *Επιθυμίες και πολιτική. Η queer ιστορία του ελληνικού κινηματογράφου(1924-2016)*, Αιγόκερω, 2016, σελ. 440.

(*) Ο Θανάσης Αγάθος είναι Επίκουρος Καθηγητής Νεοελληνικής Φιλολογίας στο Τμήμα Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών.